

Norges fremtidige beredskap

Hva må vi lære av de store og små krisene?

Innholdsfortegnelse

- 1 Forord
- 2 Hovedtendenser
- 4 Læringspunkter
- 5 Året som gikk – måned for måned
- 10 Frampek for 2016
- 12 Hovedfunn fra rapporten
«Det skjer ikke her. Felles beredskap – Felles ansvar II»
- 13 Konsekvenser 2016
- 14 Oppsummering

Utgitt: januar 2016

Forsidebilde: Petter Due fra Røde Kors har koordineringsansvaret på Røde Kors-huset i Sarpsborg. Til høyre står Tom Erik Guttulsrød.
Foto: Ådne Sinnes / Politiforum.

Forord

Vi legger bak oss et år hvor Røde Kors har mobilisert et rekordhøyt antall frivillige. Flyktnings situasjonen, leteaksjoner, ulykker, ras, skred og flom har krevd mer respons i 2015 enn tidligere.

På starten av et nytt år vet vi ikke hva som ligger foran oss. Men vår erfaring over de siste årene gir en pekepinn på hvordan det neste året kommer til å bli.

Meteorologisk institutt sier tydelig at klimaendringene vil gi enda flere ras, skred, mer flom og storm. I år har ekstremvær som Nina, Ole, Petra, Roar og Synne herjet i Norge.

Det er ikke bare globale klimaendringer som direkte påvirker Norge. For andre året på rad har vi fire internasjonale humanitære kriser klassifisert på høyeste nivå av FN. Irak, Sør-Sudan, Syria og Jemen. Kamphandlingene vil fortsette. Det vil komme flere flykninger.

Angrepene i Paris, attentatet mot Charlie Hebdo og hendelsene i København har bragt terroren nærmere. Sverddrapene på barneskolen i Sverige, branner på asylmottak og netthets er eksempler på hatkriminalitet og rasisme som har preget 2015. Beredskap handler om å være forberedt. Østfold Røde Kors har i en årrekke drillet på beredskap mot flom og skogbrann, i år brukte de erfaringen til å mobilisere for å ta i mot asylsøkere på akutt mottak. Sarpsborg Røde Kors opprettet akuttinnkvartering for asylsøkere på ett døgn varsel. Det var døgnbemannet. En vaktleder, en førstehjelper, to som kan psykososial førstehjelp og drift av kjøkkenet. Fem timers vakter døgnet rundt. I Sulitjelma mobiliserte de frivillige over natten, slik at da flyktingene kom til hotellet de skulle sove på var det trente frivillige på plass. I Malvik skjedde det samme.

Frivillige mobiliseres og bidrar på fritiden. De er ikke alene. I hele landet har det offentlige, enkeltpersoner og beredskapsorganisasjoner som Røde Kors mobilisert. I september kom 5 000 asylsøkere til Norge. I samme periode ønsket 6 500 nye personer å bli frivillige hos Røde Kors.

Røde Kors legger bak seg et år med rekordstor aktivitet landet rundt. Vi ruster oss nå for en mer krevende tid hvor vi trenger at flere frivillige bidrar der de bor. Det er et løft vi må gjøre sammen, som samfunn.

Beredskapsåret 2015 har vært annerledes og intensivt. Vi ser derfor et behov for å summere opp noen av trendene vi har sett i år, og gjøre oss noen tanker om hvordan det nye året bør møtes.

Åsne Havelid

Åsne Havelid
Generalsekretær

Hovedtendenser

Ekstremvær krever mer av beredskapen

Ekstremværene Nina, Ole, Petra, Roar og Synne gav storm og store nedbørsmengder. Dette førte til strømbrudd, ras, flom og oversvømmelse som igjen førte til store skader på infrastruktur. Erfaringen fra responsen til disse ekstremværhendelsene er varierende i de ulike kommuner og sammenfallende med konklusjonene i rapporten «Det skjer ikke her. Felles beredskap – Felles ansvar II» som Røde Kors publiserte i august 2015. Suksesskriterier for en effektiv lokal respons er at ressursene finner hverandre fordi de har øvd sammen i forkant. Samarbeidsavtaler mellom kommuner og frivilligheten er derfor viktig. I 2015 har Røde Kors 91 samarbeidsavtaler med norske kommuner om beredskap og jobber kontinuerlig med å inngå flere.

Søk og redning: bedre klær – dårligere kunnskap

Røde Kors har over de siste årene opplevd økende antall søk- og redningsaksjoner både høyt til fjells og i skogen. Noen av dem skyldes turister som begir seg ut på tur til kjente turistmål uten utstyrs- eller kunnskapsmessige forutsetninger. Andre overvurderer egen fysiske form, har for stor tiltro til utstyr og når ikke frem før mørkets frembrudd. Samtidig kan mer interesse for toppturer og ekstremsport forklare økningen av redningsaksjoner for de alpine redningsgruppene. Det siste året har bekreftet denne tendensen. I tillegg har vi sett at turistmål som Trolltunga har hatt en stor økning i antall besøkende, noe som har ført til at 2015 har vært et rekordår for aksjoner på turistattraksjonen. I skogsterreng er erfaringene at flere folk går seg vill og ikke har grunnleggende ferdigheter i bruk av kart og kompass.

Beredskap når den offentlige kapasiteten utfordres: mottak av mennesker på flukt

Den markante økningen av asylsøkere som har kommet har sprenget myndighetenes mottakskapasitet, spesielt i første ankomstfase. Røde Kors og andre frivillige aktører har derfor støttet myndighetene med å tilby mat, varme, omsorg, hygieneartikler, rent undertøy og en seng å sove i til nyankomne asylsøkere.

Røde Kors har i 2015 spilt en ny og utvidet rolle i den første mottakelsen av asylsøkere til landet, som følge av store udekkede humanitære behov. Organisasjonen etablerte raskt et akuttmottak for uregistrerte asylsøkere i Oslo, for å unngå overnatting og uverdige forhold i politiets kontorer. Dette har over tid blitt et tilbud dedikert til enslige mindreårige asylsøkere som venter på registrering. Som støtteaktør til norske myndigheter er også Røde Kors til stede med frivillige og ansatte på politiets registreringsentral på Tøyen, og på myndighetenes ankomstsenter på Råde. Det jobbes også med å sikre tilstedeværelse på Ankomstsenter Finnmark i Kirkenes.

Med et sprenget transittsystem har utlendingsmyndighetene etablert akuttovernattingstilbud for asylsøkere over hele landet. Dette har ofte vært provisoriske løsninger, etablert på veldig kort tid og med lite tid til planlegging og samordning. Her har Røde Kors spilt en viktig rolle, både for lokale myndigheter og private driftsoperatører. Røde Kors har opprettet eller vært til stede på 45 overnattingssteder i 17 av landets fylker og har bidratt med psykososial støtte, oppfølging av spesielt sårbare grupper, aktivisering av barn, bistand til barnefamilier samt praktiske oppgaver knyttet til transport, innkjøp og førstehjelp. Røde Kors har også flere steder bidratt med

Vi var ikke helt forberedt på dette, og vi har ikke kapasitet eller venteværelse stort nok til å ha alle i politihuset i Sarpsborg, hvor de kommer inn. Derfor er vi takknemlige for at Røde Kors bistår oss om kvelder og netter.

– Merete Christin Beck leder for utlendingsseksjonen i Østfold politidistrikt

helsetjenester i en kortere periode fram til lokale myndigheter har kommet i gang, noe som viser viktigheten av organisasjonens arbeid i en prekær og raskt skiftende situasjon.

Psykososial førstehjelp må være en sentral del av beredskapen

Etter terrorangrepet 22. juli 2011 så Røde Kors et behov for å utdanne flere frivillige i psykososial førstehjelp for å sikre bedre ivaretagelse av mennesker som er direkte eller indirekte rammet av en hendelse. I 2015 har Røde Kors opplevd økt etterspørsel etter kompetanse som går på psykososial førstehjelp. Vi har sett flere hendelser hvor frivilliges viktigste bidrag har vært tilstedeværelse som medmenneske. Flyktnings situasjonen har gjort at det er enda flere som har behov for frivilliges tilstedeværelse på asylmottak og akuttmottak. Flere steder har Røde Kors kunnet stille med frivillige som også har relevant språkkompetanse og som kjenner asylsøkeres situasjon godt, og dette har vært avgjørende for mange asylsøkere i en ellers kaotisk og uoversiktlig ankomstsituasjon.

Brannen i Gudvangatunnelen og på Kolvareid skole viste hvordan frivillige organisasjoner kan spille en rolle i å ta vare på evakuerte etter slike traumatiske hendelser.

Manglende førstehjelpskunnskaper

Flere mennesker kunne vært reddet om noen rundt dem kunne førstehjelp. Hvert år kunne 60 personer

av de som får hjertestans overlevd om de hadde fått riktig utført hjerte- og lungeredning. Dessverre står det dårlig til med førstehjelpskunnskapene i befolkningen. Tall fra 2015 viser at så mange som 55 prosent av befolkningen har utdatert kunnskap om livreddende førstehjelp. Grunnleggende kunnskap om førstehjelp kan redde liv. Vi har et felles ansvar for å sikre at flere enn dagens halvdel av befolkningen har kunnskap nok til å gi førstehjelp når uhellet rammer. Røde Kors støtter anbefalingen i NOU 2015: 17 «Først og fremst – Et helhetlig system for håndtering av akutte sykdommer og skader utenfor sykehus» om livslang læring som innebærer tilpasset førstehjelpsopplæring for ulike aldersgrupper.

Kampanjer som fungerer

2015 har vist at befolkningen er opptatt av personlig beredskap og at kampanjer med dette fokuset får oppmerksomhet. I 2015 har tilgangen til blod vært alarmerende lav. Blod er ferskvare og det å ha en blodberedskap gjennom å ha mange nok blodgivere er svært viktig. Derfor ble det gjennomført en kampanje for å skaffe nye blodgivere, hvilket resulterte i rundt 25 000 ny potensielle givere. Røde Kors sin holdningsskapende kampanje om sikkerhet på sjøen, «Barsk i vest», nådde i sommer 170 000 personer gjennom sosiale medier.

Eg ønsker å gje dei ein varm velkomst. Godt å sjå at det er mange som bryr seg og behandlar dei som kjem med verdigheit og respekt.

– Nima Sezayesh, Røde Kors frivillig

Læringspunkter

Myndighetene, frivilligheten og befolkningen har et felles ansvar for at Norge er forberedt på hendelser vi har i vente. Basert på vår deltagelse i beredskapsarbeidet har Røde Kors gjort seg noen tanker om hvordan det norske samfunn sammen kan takle beredskapssituasjonene vi vil stå overfor på en bedre måte. Røde Kors oppsummerer 2015 med følgende læringspunkter:

Det er avgjørende å sette krisestab tidlig.

Beredskapskompetanse på ledernivå er viktig.

Flere samarbeidsavtaler om beredskap mellom kommuner og frivillige beredskapsaktører må på plass.

Frivillige organisasjoner må delta på flere realistiske beredskapsøvelser sammen med offentlige myndigheter og andre relevante aktører.

Opplysningsarbeid og forebyggende arbeid er viktig i beredskapsarbeidet. Dette arbeidet bør styrkes.

Det er et behov for å oppdatere fjellvettreglene.

Fortsatt fokus på god opplæring av alle som ønsker å bli frivillige i Røde Kors. 6-timers kurs i livreddende førstehjelp og 3-timers kurs i psykososial førstehjelp skal fremdeles være obligatorisk for alle frivillige.

Rekrutteringen av frivillige til søk og redning må økes.

Øke rekrutteringen av frivillige med relevant kompetanse som imøtekommer folks nye bruksmønster av naturen.

Røde Kors bør styrke arbeidet med å gi informasjon om hva den enkelte selv kan gjøre før, under og etter en beredskapssituasjon.

Personer med erfaring og kompetanse fra internasjonalt humanitært arbeid kan være av stor verdi for beredskapsarbeidet i Norge.

Aktørene som jobber med beredskap i Norge må dele erfaringer og utfordringer vi har sett i løpet av 2015 knyttet til økte asylankomster. Dette må også inkluderes i de respektive risikoanalyser og operativt planarbeid.

Året som gikk – måned for måned

42 000 personer gjør en frivillig innsats for lokalmiljøet i nesten 400 Røde Kors-lokalforeninger i Norge. Alle frivillige får tilbud om, og skal ha, kurs i førstehjelp og psykososial førstehjelp. I over 300 lokalforeninger finnes det frivillige som er spesialisert innenfor søk- og redningsaktiviteter. Disse har gjennomgått omfattende kursing og ferdighetsprøver. Grunnopplæringen er på 60 timer, mens ledere har minimum 130 timer med opplæring bak seg.

Hver eneste dag er trente frivillige fra Røde Kors ute på søk- og redningsoppdrag. I løpet av året deltar Røde Kors-frivillige i over 900 aksjoner. I løpet av årets fire siste måneder har Røde Kors vært til stede på 45 akuttmottak, inkludert registreringsentralen på Tøyen og ankomstsenteret i Råde, for anslagsvis 15 000 asylsøkere. 2015 var et aktivt år for Røde Kors. Her er noen glimt av hvordan frivillige bidro til beredskapen i Norge.

Januar

I januar slo orkanen Nina inn over landet. Fra Aust-Agder til Møre og Romsdal var Røde Kors i forhøyet beredskap. I Møre og Romsdal kalte politiet inn hele redningsledelsen, inkludert frivillige organisasjoner. Røde Kors sto klare til å kjøre ved og ulltepper og annen nødvendig hjelp som kommuner og nødetatene forespør. I Søgne stilte 18 personer opp i løpet av kun fem minutter for å bistå kommunen i beredskapsarbeidet. De frivillige hjelperne ble i etterkant takket av ordfører og rådmann i Søgne for en svært velutført jobb under røffe forhold.

Da Kolvereid skole brant i morgentimene 14. januar hjalp Røde Kors med arbeidet. Frivillige bisto brannvesenet med utstyr, mat og bistod med trafikkdirigering. Det lokale Røde Kors-huset ble tatt i bruk av elever og lærere denne dagen. Da skolen gjenåpnet i midlertidige lokaler 19. januar stilte Røde Kors opp med skolefrokost til både elever og ansatte.

I Oslo og Akershus falt den første snøen sent i desember 2014. Fra den første snøen er falt til den siste skientusiast har pakket bort utstyret er Røde Kors der for å hjelpe brukere av marka. I samarbeid med ambulansetjenesten i Oslo og Akershus har Røde Kors døgnerberedskap for hendelser i Oslo-marka. Bare i januar bisto Røde Kors åtte personer som hadde skadet seg eller gått seg vill i marka rundt hovedstaden.

Kolvereid Røde Kors forsynte brannvesenet med utstyr og mat og bistod med trafikkdirigering i forbindelse med brann på Kolvereid skole i morgentimene 14. januar. Skolebarn og lærere fikk låne Røde Kors-huset. Foto: Tom Christian Håpnes

Februar

I februar slo ekstremværet Ole til og det ble målt ny vindrekord i både Nordland og Troms. Røde Kors var igjen i forhøyet beredskap.

– For Røde Kors-frivillige betyr dette at man sjekker at man har oppladede batterier på radioene sine, at alle i beredskap er klar over den forhøyede beredskapen, og at man tar en ekstra sjekk på utstyret sånn at man er klar hvis det skulle være behov for vår bistand, sier daglig leder i Sør-Trøndelag Røde Kors Marita Hoel Fossen til NRK. Røde Kors var klare til å bistå med transport, kommunikasjonsutstyr, tepper, aggregater, ovner og lokaler.

Vinterferien

I vinterferien 2015 bisto frivillige fra Røde Kors 60 personer med hjelp. Røde Kors hadde 58 oppdrag hvor 56 Røde Kors-foreninger deltok. Svært mange av oppdragene besto av å hente og gi førstehjelp til skadede skigåere.

– Det går mye i brudd, kutt og nakkeskader, og vi har også hatt en hjertepasient, forteller Bjørn Sodeland fra Telemark Røde Kors til Telemarks-avisa.

Skred

I Troms var februar preget av en rekke skred, og i løpet av en uke rykket de frivillige ut til totalt fem skred. Heldigvis preges skredtjenesten i Troms av et svært godt samarbeid mellom frivillige organisasjoner med skredberedskap, Røde Kors, Norsk Folkehjelp og Norske Redningshunder og det offentlige apparatet. I løpet av vinteren var Røde Kors ute på ni snøskredoppdrag.

Mars og april

Røde Kors hadde økt beredskap både til fjells og ved sjøen i påsken. Aktiviteten ved årets påskeferie var vanlig med tanke på antall aksjoner og personer bistått. Frivillige rykket ut og hjalp 194 mennesker. Over 1 100 Røde Kors-frivillige sto klare til å bistå påsketuristene, og representerte 100 hjelpekorps fra 15 fylker. For det sekstiende året på rad ble Røde Kors sin innsats i påskefjellet koordinert fra infosentralen på Golsfjellet.

Mai, juni og juli

I mai kom det påbud om bruk av vest i personbåt. Røde Kors støtter dette påbudet. I år som i fjor, kjørte Røde Kors kampanjen «Barsk i vest» hvor målet er en holdningsendring rundt det å ha på seg vest i båt. Kampanjen nådde mer enn 170 000 personer. På tross av påbudet, er vårt budskap fremdeles viktig. Ni mennesker døde i ulykker med fritidsbåter i juni og juli, den første sommeren med flytevestpåbud. Minst sju av de omkomne brukte ikke vest. Hadde de hatt det, ville flere av dem overlevd, mener Sjøfartsdirektoratet. Tall fra Norsk Folkehjelp viser at totalt 37 personer druknet sommeren 2015. Røde Kors bidro også til spredning av alkovekkkampanjen «Klar for sjøen». Kampanjen er laget av organisasjonen AV-OG-TIL og har fokus på båt og badeliv som alkoholfri sone. 2,9 millioner voksne la i sommer merke til budskapet om edru båtføring.

To aksjoner daglig

I sommer har Røde Kors vært ute på 213 søk- og redningsoppdrag, mot 194 på samme tid i fjor. Det betyr at frivillige har vært ute på aksjoner to ganger hver dag i løpet av sommermånedene. Lillesand er et eksempel på steder der sommeren var travel. De registrerte mer enn 3 200 tjenestetimer og 35 oppdrag. En av de mest ivrige ildsjelene står registrert med over 500 timer!

August

I august lanserte Røde Kors rapporten «Det skjer ikke her. Felles beredskap – Felles ansvar II»¹, som fulgte opp 2014-rapporten «Felles beredskap – Felles ansvar»² som viste at norske kommuner ikke er godt nok forberedt på økende ekstremvær. Årets rapport viste at beredskapen i norske kommuner ikke er god nok. Mange kommuner øver for lite, beredskap prioriteres ikke godt nok og det finnes en «det skjer ikke her»-holdning i enkelte kommuner.

Flyktnings situasjonen

I august satt Norges Røde Kors krisestab for å følge opp flyktnings situasjonen. Frivillige fra Røde Kors var til stede på venteværelset hos Politiets Utlendingsenhet på Tøyen i Oslo.

1. <https://www.rodekors.no/Global/HK%20-%20Hovedkontoret/Media/Rapporter/Beredskapsrapport%20R%20Kors%202015.pdf>

2. https://www.rodekors.no/Global/HK%20-%20Hovedkontoret/Media/Rapporter/140814_Felles_beredskap_rapport_2014.pdf

Tunnelbrann

Da det brant i Gudvangatunellen ble alt tilgjengelig mannskap fra det offentlige og frivilligheten kalt ut. Røde Kors bidro med 20 personer. Røde Kors sin oppgave var å ta imot og bringe de 32 evakuerte busspassasjerene til Flåm.

Mottakinga gjekk veldig fint. Vi visste at her kjem det fysisk uskadde personar, som ikkje var særleg eksponert for røyk. Vi hadde i bakhovudet at det kunne vere psykiske reaksjonar på hendinga, men det var heilt udramatisk.

– Trygve Skjerdal, operative leiar i Aurland Røde Kors Hjelpekorps.

Borte på bærtur

Bare i trøndelagsfylkene ble det i august gjennomført åtte leteaksjoner i løpet av en uke. De fleste av de savnede var folk som var ute for å plukke bær.

September

I september kom ekstremværet Petra. En periode med langvarig nedbør, kombinert med store nedbørmengder over en kort tidsperiode ga flom på Sør- og Østlandet. Røde Kors var igjen i beredskap. I Gvarv i Telemark og Nedre Eiker i Buskerud, to av stedene hvor det kom enorme mengder nedbør, var Røde Kors i full sving med blant annet å bistå Sivilforsvaret med å bære sandsekker. I Vestfold sto Tjøme & Hvasser Røde Kors Hjelpekorps klare til å bistå med to sett med båt samt mannskaper med spesiell kompetanse på sjø- og elveredning.

Flyktningssituasjonen

Røde Kors bisto på ti akuttovernattingssteder i ni kommuner. I Oslo valgte Røde Kors å etablere akuttovernatting for 130 personer i Oslo sentrum. Her var det åpent hele døgnet, og frivillige og ansatte fra Røde Kors bemanner akuttinnkvarteringen. Røde Kors har vært i tett dialog med myndighetene, men har i tillegg valgt å sende to bekymringsbrev til myndighetene over forholdene på akuttmottakene.³

Fyller sekker: Frivillige i Røde Kors Hjelpekorps er i full gang med å kjøre ut sandsekker. F.v. Joakim Hagh, Rune Tveit Sakshaug, Mark Alexander Steffens og Hans Petter Westersund (bak). Foto: Kari Sanden/Eikerbladet

I Østfold iverksatte Røde Kors beredskapsplanene og satt krisestab 8. september.

Manglende kunnskap om førstehjelp

På førstehjelpsdagen 12. september lanserte Røde Kors tall fra en ny undersøkelse som viser at 55 % av befolkningen har utdatert kunnskap om livreddende førstehjelp. Grunnleggende kunnskap om førstehjelp kan redde liv. Røde Kors er bekymret for at litt over halvparten av befolkningen har utdaterte kunnskaper om livreddende førstehjelp. Norsk Førstehjelpsrad lanserte i samarbeid med Røde Kors en revidert utgave av boken «Førstehjelp».

Førstehjelpskunnskap i befolkningen

55 % av befolkningen har utdatert kunnskap om livreddende førstehjelp

39 % av befolkningen vil helt sikkert hjelpe til dersom noen blir skadet eller akutt syke

50 % av befolkningen kjenner ikke tegnene/symptomene på hjerneslag

3. Bekymringsbrev sendt 17. september til Justis- og beredskapsminister Anders Anundsen med kopi til Barne-, likestillings- og inkluderingsminister Solveig Horne, Kommunal- og moderniseringsminister Jan Tore Sanner og Helseminister Bent Høie. Bekymringsbrev om manglende helhetlig koordinering sendt 29. september til Statsminister Erna Solberg med kopi til Justisminister Anders Anundsen.

Oktober

I oktober gikk Kreftforeningen, Blodkreftforeningen og Røde Kors ut og advarte om mangelen på blodgivere. Situasjonen var spesielt kritisk fordi antallet kreftpasienter har økt med 25 % og ca. halvparten av kreftpasientene trenger blodoverføringer. Kreftpasienter forbruker over 40 % av blodet som gis i Norge. I tillegg vil det ved en større hendelse være avgjørende å ha tilgang til nok blod. Blod er ferskvare og det å ha en tilstrekkelig blodberedskap gjennom å ha mange nok blodgivere er derfor svært viktig. Røde Kors rekrutterer over 90 % av norske givere og igangsatte en kampanje på sosiale medier for å få flere blodgivere. Bare i oktober var det 6 719 nye blodgivere som meldte seg på www.GiBlod.no. Aldri før har så mange meldt seg på en måned. Stortinget bevilget 2 millioner til rekruttering av nye blodgivere i statsbudsjettet for 2016.

Flyktningssituasjonen

Røde Kors bisto på 19 akuttovernattningssteder i 17 kommuner i hele landet. Røde Kors etablerte faste psykososial støtte team som gikk i turnus hos Politiets Utlendingsenhet på Tøyen og på det nye ankomstsenteret i Råde. Røde Kors hadde i tillegg nær dialog med regjeringen og Stortinget om situasjonen og sendte innspill på ti punkter som også var relevante i forbindelse med tilleggsproposisjonen til Statsbudsjettet.⁴

November

4. november fylte Norges Røde Kors 150 år. Et ledd i markeringen har vært en landsomfattende turne med førstehjelpsdukken Henry. I løpet av året har 5 000 barnehagebarn fått opplæring i førstehjelp. I forbindelse med dette arbeidet satt også TV2 fokus på førstehjelp for barn. Dette viste seg å være livsviktig. Da Tius på 10 uker sluttet å puste, husket nemlig mamma Malin hva hun hadde lært et par dager tidligere.

Flyktningssituasjonen

I november varslet Røde Kors igjen om den humanitære situasjonen i for nye asylsøkere. Daglig så Røde Kors kvinner, barn, gravide og syke som ikke fikk dekket sine mest grunnleggende behov for mat og drikke, helsehjelp, søvn, tilgang til toaletter og dusjfasiliteter. Spesielt bekymret var Røde Kors for mangelfull oppfølging av barn som kommer til Norge uten familie. På Råde ankomstsenter som har sengeplass til ca. 1 000 asylsøkere var Røde Kors til stede med psykososial støtte, informasjon og veiledning. Røde Kors var til stede på 45 akuttovernattinger i 17 fylker.

Nasjonal øvelse og beredskapssamling

Hvert år arrangerer Røde Kors en helgesamling med en relevant beredskapsøvelse og faglig påfyll. Dette kommer i tillegg til øvelser og samlinger som holdes ute i fylkene. I år deltok 160 ressurspersoner fra hele landet. På samling i sommer fikk 320 frivillige faglige påfyll innenfor søk og redning.

Jeg er mektig imponert og stolt over Malvik og Sør-Trøndelag Røde Kors som har stilt opp med frivillig innsats for å gi dem en medmenneskelig velkomst.

– Ordfører Ingrid Aune, om Røde Kors sitt arbeid med det økte antall asylkomster.

4. Brev sendt 29.oktober til de parlamentariske lederne på Stortinget og Regjeringen.

Desember

I desember kom ekstremværet Synne. På Sør- og Vestlandet var det storm og ekstreme nedbørsmengder som resulterte i fare for jordras og snøskred flere steder. Røde Kors i Aust- og Vest-Agder, Hordaland og Rogaland var i forhøyet beredskap og klare til å bistå. I Egersund steg vannstanden i elva time for time og 13 Røde Kors-frivillige bisto med varsling og evakuering av beboere i faresonen.

Mens stormen raste i deler av landet, fikk 300 mennesker i Sogndal opplæring i hvordan de kan sjekke skredfare i ved å bruke NVE sin tjeneste varsom.no. Per Odd Grevsnes, leder i Luster Røde Kors skredgruppe, er svært opptatt av forebygging og fornøyd med at det var mange ungdommer på møtet.

– Med tanke på den store aktiviteten i området, kan vi vel seie at vi har vore heldige. Vi har hatt mange nære på-situasjoner. Skal vi unngå dødsulukker er det viktig at alle som ferdast på ski får vite mest mogleg om risikoen, sier Grevsnes til NRK.

Snøskred Longyearbyen

Sent i desember traff et stort snøskred traff Longyearbyen på Svalbard. Alle tilgjengelige mannskaper rykket ut og ble mobilisert i redningsaksjonen. Sysselmannen, politiet, frivillige og mange andre jobbet side om side. Dessverre mistet to mennesker livet. Longyearbyen har et aktivt Røde Kors med gruppe spesialisert på skred. Rundt 25 frivillige fra Røde Kors og Norsk Folkehjelp kom fra Tromsø for å bistå i arbeidet. Blant annet bisto to Røde Kors-frivillige geologer fra Geotekninske Institutt i å utrede skredfaren.

– Vi er godt forberedte på dette, selv om dette er en spesiell situasjon. Vi er vante til å rykke ut til skred, men det er uvanlig at hus blir tatt av skred.

– Aksjonsleder Inge Belt fra Tromsø Røde Kors til NRK.

Flyktnings situasjonen

Som i november var Røde Kors til stede på 45 akuttovernatter i 17 fylker i desember. Det jobbes også med å sikre tilstedeværelse på ankomstsenter i Finnmark i Kirkenes. I Røde Kors sitt ordinære inkluderingsarbeid er omtrent 4 500 frivillige til stede med aktiviteter på ca. 60 asylmottak. Aktiviteten flyktingguide finnes ca. 90 steder og norsktrening finnes over 60 steder. I tillegg til dette har Røde Kors ca. 200 øvrige migrasjonsaktiviteter som internasjonale kafeer og turgrupper.

I vinter deltok 35 erfarne frivillige på skredkurs i Sogndal og ble oppdatert på det siste innen skredredningsfaget. Foto: Georg Schaefer / Røde Kors

Frivillige fra Røde Kors bistår med hjelpearbeidet etter snøskredet i Longyearbyen. Foto: Aleksander Øvre/ Tromsø Røde Kors

Frampek for 2016

Vi legger bak oss et svært aktivt år med mye respons på små og store hendelser over hele landet. Ingen kan si sikkert hvilke hendelser som vil forekomme i 2016, men vår erfaring er at det siste året gir noen frampek på hvordan det neste året kommer til å bli.

Flyktnings situasjonen

Verden står midt i den verste flyktnings situasjonen i vår tid. Situasjonen er ekstraordinær og krever ekstraordinære tiltak. Krig og konflikt flere steder i verden har sendt millioner av mennesker på flukt. Noen av de som er på flukt vil komme til Norge. Det endelige antallet som vil komme til Norge i 2016 vet vi ikke. Myndighetene estimerer at om lag 30 000 – 50 000 nye asylsøkere vil ta seg til Norge. Det kom 5 000 asylsøkere til Norge i september 2015. I samme periode ønsket 6 500 nye personer å bli frivillige hos Røde Kors. Det sivile engasjementet og frivillighetens kraft vil sammen med myndighetenes aktiviteter gi oss gode forutsetninger for å møte denne situasjonen. Denne erfaringen er også gyldig for 2016 og årene fremover.

Både kommunale og statlige organer gjør en stor innsats for å ta imot asylsøkere. Som en frivillig humanitær organisasjon som er til stede i alle faser av asylprosessen, ser vi likevel betydelige svakheter i dagens mottakssystem. Sårbare grupper fanges ikke godt nok opp og Røde Kors etterlyser bedre og mer systemer for sårbarhetskartlegging i første ankomst-fase. Tilgangen til helsehjelp er varierende og enkelte driftsoperatører og kommuner leverer ikke det minimum av tjenester de er forpliktet til.

Norske myndigheter må sikre en helhetlig ivaretagelse av asylsøkeres behov for blant annet mat, helsehjelp, informasjon og overnatting i ankomstfasen, og da spesielt på de nye ankomstsenterne i Råde og Finnmark som ble etablert i 2015. Dette kan

gjøres ved å utnevne én operativ ledelse for disse sentrene. Slik vil flere asylsøkere tas i mot med en verdighet og rettsikkerhet som er påkrevd for mennesker som søker beskyttelse.

Mer ekstremvær

I følge Meteorologisk institutt og Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) har vi mer ekstremvær i vente. For å møte disse utfordringene på en bedre måte må vi arbeide med svakhetene som påpekes av Direktoratet for Samfunnssikkerhet og Beredskap (DSB) og som også bekreftes i Røde Kors' rapporter om beredskap. En bedre koordinering av lokale ressurser og samarbeidsavtaler mellom kommuner og frivillige beredskapsorganisasjoner er en viktig faktor for å redusere sårbarhet. Mer ekstremvær gir også lokalbefolkningen et større ansvar til å vurdere hvilke tiltak man selv kan iverksette. Dette gjelder for eksempel sikring av eiendom og kurs i grunnleggende førstehjelp.

Endrede værforhold er også noe det norske folk må forholde seg til når de er ute i naturen. Derfor relanserer Den Norske Turistforening (DNT) og Røde Kors fjellvettreglene tidlig i 2016. De moderniserte fjellvettreglene vil ikke bare ta hensyn til økt ekstremvær, men er også tilpasset et annet bruksmønster av naturen som for eksempel toppturer og ekstremsport. Mye har forandret seg siden fjellvettreglene sist ble revidert i 1967, spesielt når det kommer til teknologi.

Pandemier og «utryddede» sykdommer som kommer tilbake

Globaliseringen medfører økt reisevirksomhet for nordmenn til og fra utlandet. Det er viktig at de pålegg som i dag er gitt om å gjennomføre ROS-analyser for helserisiko og smittefare opprettholdes. I likhet med undersøkelsene og gjennomgangen utført av DSB av kommunenes helhetlige

ROS-analyser, er det store variasjoner i kapasitet og kunnskap lokalt i kommunene. Som en frivillig beredkapsorganisasjon er Røde Kors opptatt av å styrke vår lokale beredskap og bidra til en bedre samordning av beredkapsressurser lokalt. Ved en uønsket hendelse som vil kreve større mobilisering, som for eksempel evakuering eller utkjøring av medisiner, er det viktig at de frivillige beredkapsorganisasjonene er med på planleggingen av beredkapsarbeidet for å sikre at ressursene finner hverandre.

I 2015 har svært mange mennesker kommet til Norge fra land med et annet sykdomsbilde. Røde Kors mener at asylsøkere må få et godt helsetilbud utover den lovpålagte tuberkuloseundersøkelsen allerede i første ankomstfase. Det er viktig å understreke at Folkehelseinstituttet opplyser om at det ikke er noen spesiell smittefare ved kontakt med flyktninger og asylsøkere.

Forsterket psykososial førstehjelp

Etter 22. juli så Røde Kors et behov for å utdanne flere frivillige i psykososial førstehjelp for å sikre bedre ivaretagelse av mennesker som er direkte eller indirekte rammet av en hendelse. Røde Kors opplever stor etterspørsel og behov for denne kunnskapen om noen har mistet huset i flom, er utmattet etter langt tid på flukt, eller ikke kan finne igjen familiemedlemmer. Det store antallet asylsøkere har gjort behovet for psykososial kapasitet større siden svært mange mennesker har livene sine på vent i den første tiden etter ankomst til Norge. Det er spesielt viktig å gi enslige mindreårige asylsøkere en trygg hverdag og dette skal Røde Kors jobbe systematisk med i 2016. Samtidig er det viktig å ikke glemme de mange enslige unge menn som oppholder seg uvirksomme på asylmottak uten de tilbud som ofte gis til barn og unge. Røde Kors ser et stort potensial for større aktivisering og støtte til tiltak som styrker den enkeltes mestringsfølelse og

bedrer opplevelsen av situasjonen.

Røde Kors er glad for at dette arbeidet støttes i statsbudsjettet for 2016, men understreker også ansvaret myndighetene har for å sikre dette for alle asylanter i 2016. En av rollene frivillige organisasjoner og lokalsamfunn kan spille i dette arbeidet er å være trygge medmennesker som inviterer til språktrening og aktiviteter både på og utenfor asylmottaket.

Terror og sosial uro

I 2015 har terroren kommet nærmere. Vi har sett flere dødelige angrep i Frankrike og Danmark, samt trusler rettet mot Sverige og Norge. Terrorangrep skaper grobunn for hat og økt polarisering i samfunnet som kan eskalere ekstreme holdninger og ekstreme handlinger. Blant annet har vi sett rasistisk motiverte hendelser og hatkriminalitet slik som sverddrapene på en barneskole i Sverige og flere påsatte branner på asylmottak. Det er grunn til å tro at disse gjensidig forsterkende prosessene vil fortsette i tiden fremover. Økt sosial konflikt må adresseres og forebygges, blant annet gjennom å skape tilhørighet og motvirke marginalisering. Røde Kors erfarer at forebyggende aktiviteter som åpne sosiale møteplasser, aktivisering, integrering og god dialog mellom asylanter og lokalsamfunnet bedrer holdninger og forebygger hendelser. Dette arbeidet må tilta i 2016.

Hovedfunn ny rapport:

«Det skjer ikke her. Felles beredskap – Felles ansvar II»

Norge har behov for å styrke den lokale beredskapen. Flere naturkatastrofer på grunn av klimaendringer, flyktnings situasjonen og nye sikkerhetsutfordringer viser at samfunnet må være bedre forberedt.

Undersøkelsen TNS Gallup har gjort for Røde Kors viser at flere beredskapsansvarlige i kommunene har dårlig samvittighet fordi det øves for lite. Undersøkelsen viser også at beredskap ikke blir prioritert i kommunene – hverken økonomisk eller i form av nok ansatte. Flere risiko- og sårbarhetsanalyser bærer preg av å være «klipp og lim»-arbeid framfor reelle og oppdaterte vurderinger. I mange kommuner finnes det dessuten en utpreget «det skjer ikke her»-holdning. I stedet for å forberede seg på å håndtere mer ekstremvær og flere store alvorlige hendelser, kan det se ut som flere kommuner stikker hodet i sanden. Flere viser også til eksempler hvor beredskapen er for personavhengig og det er få

rutiner i beredskapsarbeidet ved fravær av den ansvarlige. Dette bekymrer oss.

En nøkkel til bedre beredskap er å få på plass flere samarbeidsavtaler mellom kommunene og frivillige organisasjoner. Slik kan kommunene få informasjon om hvilke ressurser Røde Kors sitter på – slik at ressursene finner hverandre når det virkelig gjelder. Samarbeidsavtaler er også et godt utgangspunkt for felles øvelser. Røde Kors har også et ansvar ved å fremstå samlet i sin kontakt med kommunen.

God beredskap er et felles ansvar. Sammen sørger vi for å skape trygge lokalsamfunn for alle våre innbyggere. Men da må samarbeidet om beredskapen bli bedre lokalt.

Og det haster!

Hovedfunn ¹

TNS Gallup har på oppdrag fra Røde Kors våren 2015 intervjuet ansvarlige for beredskap i kommunene og lokale Røde Kors-ledere – uavhengig av hverandre – i åtte kommuner.

Hovedfunnene i rapporten er:

Det øves alt for lite. Antall øvelser, form og omfang varierer betydelig. Mange beredskapsansvarlige i kommunene har dårlig samvittighet for at det øves for lite.

Det er store variasjoner i den lokale beredskapen. Samarbeidet mellom kommunen og beredskapsorganisasjonene varierer fra godt til lite planlagt.

Det er en utpreget «det skjer ikke her»-holdning.

Beredskap blir mange steder ikke prioritert økonomisk. Kommunen kan unnlate å øve på grunn av stramme budsjetter. Mange kommuner har heller ikke en egen beredskapskoordinator.

Kritikken etter 22. juli gjelder fortsatt. Ressursene finner hverandre fremdeles ikke godt nok.

Bakgrunn: 2014-rapporten

«Felles beredskap – Felles ansvar ²»

Vi vil få mer ekstremvær og flere naturkatastrofer fremover på grunn av klimaendringene.

For mange kommuner hadde ikke god nok beredskap.

Bare 4 av 10 kommuner hadde inngått skriftlig avtale med frivillige organisasjoner om assistanse ved ulykker og naturkatastrofer.

Bare halvparten av de kommunene TNS Gallup spurte organiserte felles beredskapsøvelser.

1. <https://www.rodekors.no/Global/HK%20-%20Hovedkontoret/Media/Rapporter/Beredskapsrapport%20R%c3%b8de%20Kors%202015.pdf>

2. https://www.rodekors.no/Global/HK%20-%20Hovedkontoret/Media/Rapporter/140814_Felles_beredskap_rapport_2014.pdf

Konsekvenser for 2016

Disse frampekene har konsekvenser for hvordan myndighetene og frivilligheten må ruste opp sitt beredskapsarbeid.

Røde Kors anbefaler derfor:

Frivillige organisasjoner må fortsette å ruste opp beredskapsarbeidet og være klar for å bistå myndighetene ved uønskede hendelser.

Flere samarbeidsavtaler om beredskap mellom norske kommuner og frivillige beredskapsorganisasjoner må på plass.

Frivillige organisasjoner må delta på flere realistiske beredskapsøvelser sammen med offentlige myndigheter og andre relevante aktører.

Myndighetene må tilrettelegge for at større deler av befolkningen får førstehjelpskunnskap. Frivillige organisasjoner må fortsette å prioritere førstehjelpsopplæring.

Myndighetene bør vurdere å sette opp informasjonsplakater ved større turistutfartssteder som opplyser om turens lengde og det minimum av utstyr som er nødvendig.

Myndighetene må være forberedt å håndtere mindre eller større utbrudd av smittsomme sykdommer.

Den økte trusselsituasjonen og oppblomstring av rasistiske ytringer gjør folk utrygge. Det vil være et behov for nøytral informasjon for å møte denne utryggheten.

Myndighetene må skalere opp tiltak som språktrening, barne- og inkluderingsaktiviteter på alle typer asylmottak. Frivillige organisasjoner må fortsette å prioritere dette arbeidet.

Bedre koordinering mellom de offentlige etatene og et tydelig operativt lederansvar for ankomstsituasjonen til asylsøkere.

Frivillige organisasjoner må være forberedt på å være en tydelig talsperson for asylsøkere som ikke blir behandlet på en human måte i tråd med norsk lovgivning.

Myndighetene må gjøre en ekstern evaluering av beredskapen i forbindelse med store asyltilstrøminger til Norge.

Oppsummering

Røde Kors legger bak seg et år med rekordstor aktivitet landet rundt. Beredskapsåret 2015 har vært annerledes enn noe Røde Kors har opplevd tidligere. Fem ekstremvær, over 900 søk- og redningsaksjoner og flyktnings situasjonen har stilt beredskapen til Norge på prøve. I etterkant av et slikt år stiller vi oss spørsmålet: hvordan kan vi bidra til å trygge Norges fremtidige beredskap? Hva må vi lære av de store og små krisene vi har stått overfor i år?

Meteorologisk institutt sier tydelig at klimaendringene vil gi enda flere ras, skred, mer flom og storm. Folk vil gå seg bort på fjellet. Det vil komme flere flyktninger. Oppstår det flere hendelser over lengre perioder samtidig er det viktigere enn noen gang at ressursene finner hverandre. Godt samarbeid mellom myndighetene, frivilligheten og befolkningen blir enda viktigere i årene som kommer.

Vi ruster oss nå for en mer krevende tid hvor vi trenger at flere frivillige bidrar der de bor. Det er et løft vi alle må gjøre sammen. I 2015 har vi hatt en rekordstor tilstrømning av nye frivillige. Vårt inntrykk er at det norske folk ønsker å bidra på denne dugnaden.

Myndighetene, frivilligheten og befolkningen har et felles ansvar for at Norge er forberedt på hendelser vi har i vente. Basert på vår deltagelse i beredskapsarbeidet har Røde Kors gjort seg noen tanker om hvordan det norske samfunn sammen kan takle beredskapssituasjonene vi vil stå overfor. Disse frampekene har konsekvenser for hvordan myndighetene og frivilligheten må ruste opp sitt beredskapsarbeid. Basert på Røde Kors sine erfaringer som en del av den norske frivillige beredskapen har vi noen klare råd og anbefalinger som vil bidra til å styrke den norske beredskapen.

1. Flere øvelser, mer ressurser og flere samarbeidsavtaler.

Frivillige organisasjoner må delta på flere realistiske beredskapsøvelser sammen med offentlige myndigheter og andre relevante aktører. Det må prioriteres av kommunene. Flere samarbeidsavtaler om beredskap mellom frivillige organisasjoner og norske kommuner må på plass.

2. Flere må kunne førstehjelp.

Myndighetene må tilrettelegge for at større deler av befolkningen får førstehjelpskunnskap. Anbefalingen til Akuttutvalget (NOU 2015: 17) om tilpasset førstehjelpsopplæring for ulike aldersgrupper må følges opp.

3. Bedre opplysningsarbeid.

Opplysningsarbeid og forebyggende arbeid er viktig i beredskapsarbeidet. Folk må ha kunnskap til å kunne ta de riktige valgene ute på tur og ved en beredskapssituasjon.

4. Tilgang på ferskt blod.

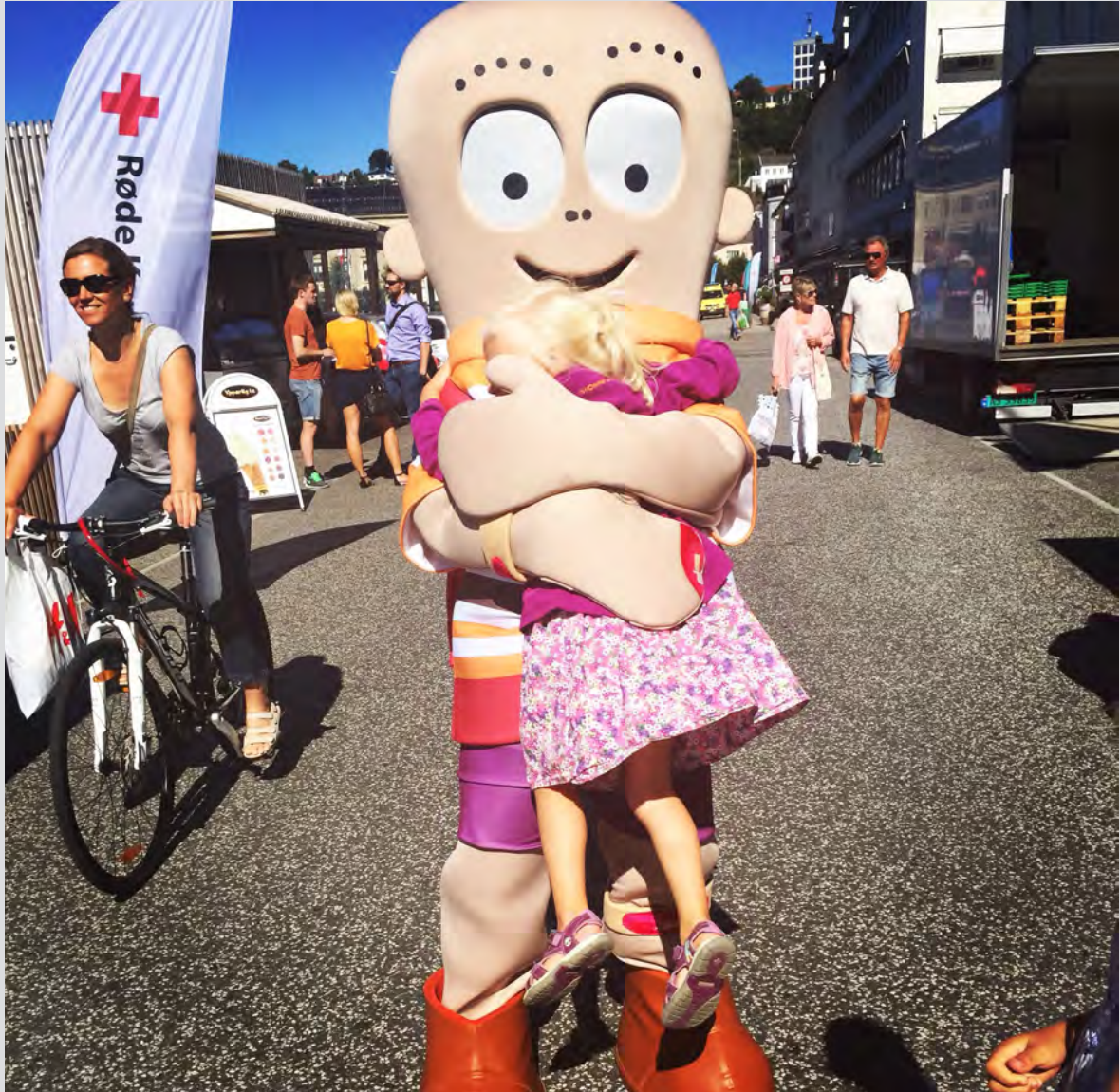
Rekrutteringen av nye blodgivere i Norge må styrkes.

5. Bedre koordinering.

Røde Kors forventer bedre koordinering mellom de offentlige etatene og et tydelig operativt lederansvar for ankomstsituasjonen til asylsøkere.

6. Integrering må prioriteres og startes snarest mulig etter ankomst.

Myndighetene må skalere opp tiltak som språktraining, barne- og inkluderingsaktiviteter på alle typer asylmottak. Frivillige organisasjoner må fortsette å prioritere dette arbeidet.

Henry gav førstehjelpsopplæring til 5 000 barn i 2015. Her er han på gata i Arendal og promoterer førstehjelps-kunnskap for barn og foreldre.
Foto: Maria Dalby / Aust-Agder Røde Kors.

